

Член редколегії нашого журналу професор і журналіст Микола Тимошик повернувся із двомісячного наукового стажування у Великій Британії. Там він читав лекції та збирав матеріали для свого нового дослідження «Українська книга і преса у Великій Британії». Заодно вів щоденникові записи, в яких, зокрема, спробував свіжим і небайдужим поглядом осягнути сучасний український Лондон.

ЛОНДОН УКРАЇНОЗНАВЧИЙ

Що насправду дістало в багатонаціональному Лондоні, то це представники «руського міра». Їх таки тут забагато. Здебільшого крикливі, невиховані, нахабні. Повно й російськомовних гідів, які через гучномовці пропонують свої послуги.

На цьому фоні «український світ» менш помітний. Хоча й став потужнішим в останні роки. Його обличчя – старше покоління української еміграції, яке називають тут політичною, а також новоприбулі з України молоді заробітчани, студенти. Для них, як і для тих, хто мріє побувати в цій чи не найголовнішій столиці Європи й хоче побачити та почути не лише про хрестоматійні місця, відомі ще зі шкільних підручників, а й про тутешні українські осередки, про які російськомовні гіді ніколи не розкажуть, і роблю ці записи. Із подібних минулорічних записів про український Рим, де проходив наукове стажування, вже вийшла в світ окрема книжка. Маю гадку, що така ж народиться і після цієї поїздки...

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ У ЛОНДОНІ

У числі від 22 лютого 1947 року щойно утворена в Лондоні редакція газети «Українська Думка-Ukrainian Thought» гордо повідомила на весь світ:

«В центрі міліонового міста, в замишній алеї красується чотириповерховий будинок, що відтепер стає українським домом, нашою рідною хатою. Туди з усіх сторін Бритійських островів будуть

з'їжджатися українці, там знайдуть те, чого їм бракує на місцях перебування, – рідне слово, рідну книжку чи часопис, там знайдуть поміч і братню пораду...».

Наша еміграція на Британських островах – одна з наймолодших у Європі. Організаційно сформована після завершення Другої світової війни. Її основу склали десятки тисяч молодих українських патріотів, здебільшого із західних областей України, які втікали на Захід від московської окупації й арештів та опинилися в так званих таборах Ді-Пі (під

протекторатом США та Англії). Ще одну її групу поповнили понад 8 тис. колишніх вояків 1-ї Дивізії Української Національної Армії (первинна назва – «Галичина»). Їх після дворічного перебування в італійському таборі «Ріміні» 1947 року згодився прийняти на постійне мешкання уряд Великої Британії. Тепер цю категорію наших земляків називають «старою політичною еміграцією». На зміну їй приходять нова, четверта, хвиля, яку називають заробітковою.

70 років тому тут постав Союз Українців Британії (СУБ). І його першим рішенням було придбання за добровільні пожертви самих українців власної оселі «як пам'ятника всім українцям, полеглим у час Другої світової війни».

Відтоді тут розміщується провід СУБу, редакція газети «Українська Думка», українська книгарня, Бібліотека-архів ім. Тараса Шевченка. В актовій залі постійно відбуваються вечори, лекції, зустрічі, влаштовуються виставки і концерти. Одне слово, це і є центр українського Лондона. Зайти сюди і відчути себе як удома може кожен.

**ПАМ'ЯТНИК ВОЛОДАРЮ
І ХРЕСТИТЕЛЮ УКРАЇНИ
Св. ВОЛОДИМИРУ**

З обуренням і гіркою сприйняло світове українство рішення Кремля

відзначати в 1988 році саме в Москві, а не в Києві, 1000-ліття хрещення киян Дніпровою водою. Москва не мала на те права, оскільки її в реальності ще довго не було. Тоді наша еміграція й вирішила загострити увагу світової спільноти на українському акценті цієї дати. В Торонто створюється Інститут Св. Володимира, а в Лондоні постає оргкомітет зі спорудження пам'ятника цьому діячеві.

Первинно пам'ятник хотіли поставити в центральній, Вестмінстерській, дільниці над річкою Темзою або в Гайд-парку. Втім тутешня влада віддавня стримано ставиться до ідеї пам'ятників чужинцям у королівських місцях. Але пішла назустріч українцям, коли вони запропонували зробити це в іншій центральній частині: перетин старого Голланд Парку і Голланд Авеню.

Прискіплива Королівська Комісія мистецтва із запропонованих проектів обрала роботу українського скульптора світової слави Леоніда Молодожанина (автора пам'ятника Т. Шевченку у Вінніпезі та інших шедеврів). Ось цитата з виступу представника лондонської мерії на велелюдній церемонії відкриття пам'ятника 30 липня 1988 року: «Дуже захоплюючою є побудова статуї-пам'ятника при вулиці Голланд Парк. Статуя, деталі постаменту та високого рівня гармонійна конструкція балюстрадного муру – все це прикрашає просторове з'єднання вулиць. Ця будова заслуговує на високе визнання». На передній частині пам'ятника напис: «Св. Володимир, володар і хреститель України. 979–1015». У нижній частині: «Споруджено 1988 року Українською Громадою у Великій Британії для відзначення Тисячоліття християнства в Україні».

Звернімо увагу на промовисті політичні акценти в цих написах, які сучасні українські політики з комплексом хохла-малороса все ще облудно оминають, послуговуючись вигаданою в Москві заявленою ідеологічною тезою про «спільну колиску трьох братніх народів».

Того ж року в переповненому Роял Альберт Хол (головна концертна зала Лондона, що вміщує кілька тисяч глядачів) відбувся величавий ювілейний концерт, на якому з-поміж інших виступали відомі в світі українські художні колективи «Гомін», «Орлик», хорові ансамблі українців із Голландії, Західної Німеччини, Канади, США. Незабаром тут вийшло друком розкішне ілюстроване книжкове видання «Пропамятна книга відзначення Тисячоліття хрещення України. 988–1988» (Лондон, 2001, 176 с.).

Це переконливий приклад того, як українці хочуть і можуть єднатися заради спільної справи.

КАТЕДРАЛЬНИЙ СОБОР ПРЕСВЯТОЇ РОДИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ

Від перших хвилин знайомства з цим храмом вразили три речі: історія з його бомбуванням німцями, історія з викупом приміщення українцями й історія з піснею «Страдальна мати».

Спробую пояснити коротко, хоча кожний сюжет заслуговує не однієї сторінки.

Перший свій храм у Лондоні українські емігранти освятили 5 грудня 1948 року. Однак приміщення на Саффрог Гіл було старе й затісне. У червні 1968 року українці стали власниками дивовижної будівлі. Дивовижна вона не лише за архітектурою (її зодчий Альфред Ватерхауз є автором одного із лондонських шедеврів

XIX ст. – головного корпусу Національного Музею Природи; і ці дві споруди дуже схожі), а й за долею.

1940 року у купольну частину храму, який зведено ще 1891 року, влучила німецька бомба (зовсім поруч від 1936 року – комплекс посольства США). Отож, цілитися німці знали куди.

Власники-англікани довго відбудували свою обитель, а потім вирішили її продати. Храм – у центрі міста, тому запросили дорого. Викупили українці. За англійськими законами, нічого в історичному приміщенні не можна перебудувати чи змінювати. Українці перенесли сюди лише фрагмент стіни старої церкви та поставили свій іконостас.

Щонеділі тут по чотири служби (о 8, 10, 12 та 18 годинах). Наголошую на тому, що бачив на власні очі: в передвеликодню пору посиленого посту храм, який вміщує до тисячі душ, на всіх службах переповнений. Багато молоді, здебільшого чоловіки, а також молоді родини з малими дітьми. Натомість все менше – старшої політичної еміграції.

Зазвичай в усіх українських церквах діаспори кожна Служба Божа завершується виконанням Духовного Гімну України «Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни». Однак у цьому храмі саме на час посту завершення дійства відбувається на особливо емоційній хвилі. Всі на колінах, разом із хором, спільно виконують «Страдальну матір». Я її почув уперше. Приголомшений. Музика і слова ніяк не виходять із голови. Ось її приспів:

*«Страдальна мати під хрестом
Стала ридати, в сльозах промовляти:
«О, сину, сину, за яку провину
Переносиш нині тяжкеньку годину –
На Хресті?»*

Зазвичай наші емігранти сприймають слова цієї задушевної пісні і в прямому, і в переносному значенні. Бо тема її зачіпає душі мільйонів сучасних українців, які волею долі опинилися на чужині, залишивши в далекій Україні посивілих матерів, стурбованих дружин, чоловіків, дітей.

...Поруч мене – молодий мужчина. Притиснув зігнуті в долоні пальці до серця, пошепки вимовляє напам'ять слова приспіву. І на його щоці тече наповнена печаллю й надією сльоза...

МУЗЕЙ СТЕПАНА БАНДЕРИ В ЛОНДОНІ

Так називають цей заклад наші емігранти. Офіційна його назва – Музей Української Визвольної Боротьби ім. Степана Бандери в Лондоні.

Ще за життя Бандери його ім'я стало для українців символом боротьби за незалежність, а для Москви – засобом залякування, перекручення історичної правди, поганьблення нашої національної гідності.

Після вбивства московським найманцем у Мюнхені 15 жовтня 1959 року провідника нації постала потреба збирання і зберігання залишених ним документів і матеріалів.

З міркувань безпеки від всюдисущих московських КГБістів вибір випав на Англію. Сюди, в місто Ноттінгем, були перевезені особисті речі, меблі та численні документи з мюнхенського помешкання Степана Андрійовича. Урочисте відкриття Музею відбулося 20 жовтня 1962 року. Втім через віддаленість цього міста від централей українських еміграційних організацій у 1978 році експозицію вирішено було перевезти до Лондона. Придомі Української Видавничої Співки побудовано окреме приміщення.

Опіку над Музеєм здійснюють три авторитетні в діаспорі організації – Українська Видавнича Співка, Союз Українців Великої Британії та Українська Інформаційна Служба. Нині до розбудови і ствердження музею в Українському світовому інформаційному просторі персонально найбільше причетні Геннадій Іванущенко та отець Микола Матвійвський.

До 100-річчя від дня народження та 50-річчя від дня смерті до Києва в 2009 році було привезено вражаючу за обсягом матеріалів та змістом виставку «Степан Бандера: документи свідчать», видано альбом-каталог обсягом близько 200 сторінок.

На жаль, тодішня влада в Києві не посприяла, аби це стало подією, аби

таку виставку могли відвідати якомога більше українців. «Дружно» проігнорувала подію національно кастрована так звана українська журналістика. А ми дивуємося, чому багато киян не підтримало ідею перейменування Повітрофлотського проспекту в проспект Бандери. В боротьбі за перейменування Московського мосту зденаціоналізована команда Кличка віддала перевагу Фуксу. З усього видно, що опонентів українського відродження в Києві виявилось набагато більше, як і пасивних малоросів.

БРИТАНСЬКА БІБЛІОТЕКА ТА УКРАЇНІКА В НІЙ

В історії Британської Бібліотеки (The British Library) є два дивовижних факти, які тут виділю.

Король Георг III перед смертю заповів підданам свою книгозбірню з умовою, що його книги будуть доступними всім охочим. Посередині нового корпусу бібліотеки звели кількаповерховий скляний саркофаг-колодязь, де й розмістили у всіх на виду 65 000 томів справжніх фоліантів. Вийшло і романтично, і практично. Прямо за столами різноманітних кав'ярень можна не лише споглядати цей духовний скарб нації, а й доторкнутися до нього – руками і очима.

Є ще одна історична особа, якій народи світу, зосібно і українці, мають завдячувати тому факту, що практично всі присутні книжкові новинки різними мовами з усього світу стабільно поповнюють кількасоткілометрові полиці цієї чи не найбільшої книгозбірні земної кулі. На початку XIX ст. директором цієї бібліотеки став італієць Антоніо Паніцці. Будучи італійським патріотом, він

добився прийняття англійським парламентом спеціального закону, за яким і досі стало виділяються щедрі кошти із державної скарбниці для придбання книг інших націй.

Про україніку в цій бібліотеці в цікавій і захопливій ретроспективі може говорити годинами Ольга Керзюк – наша землячка, працівниця відділу книг східноєвропейських країн. Був приємно здивований, коли через комп'ютерну мережу «засвітилися» в каталозі цієї книгозбірні й мої власні наукові видання. Шлях усіх українських книг до Лондона проходить через Львів. Пані Ольга – активіст тутешніх українських організацій. Познайомився з нею під час пікетування посольства Росії.

І ще один повчальний приклад для наших в Україні, хто причетний до бібліотечної справи. Читачем цієї бібліотеки може стати будь-який громадянин світу, який приїде до Лондона. Щоб отримати читацький квиток на рік чи навіть і на п'ять років, слід буде подати на рецепції лише один документ, який засвідчує особу та її місце проживання. Якщо не паспорт, то можна і водійські права, і навіть банківську картку. Квиток, а отже, доступ до читальних залів, отримаєш упродовж кількох хвилин. До того ж безкоштовно.

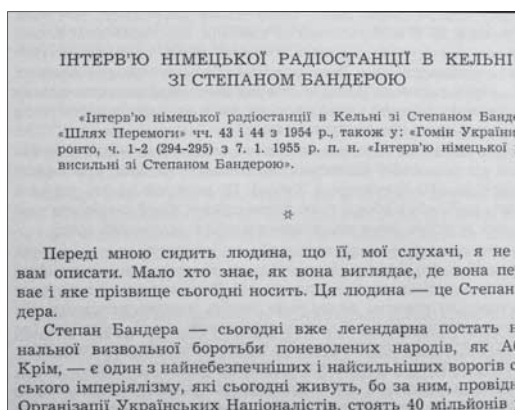
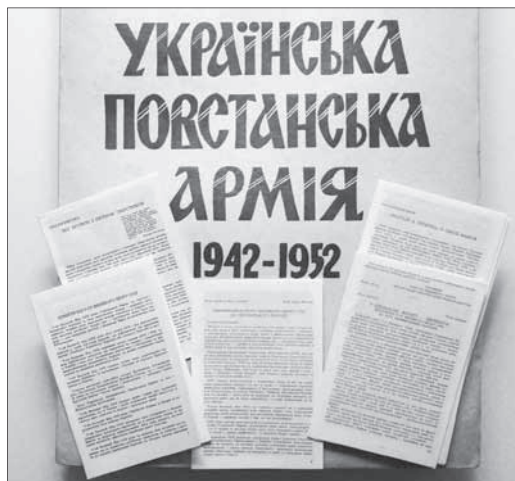
Окремий захопливий сюжет може бути про «мандрівку» замовленої читачем книги у спеціальному «човнику» лабіринтами чотирьох підземних поверхів. Все автоматизовано і комп'ютеризовано: від замовлення книги вдома до її отримання в читальній залі. Фантастика! І в тому фантастичному середовищі не пасинками, а повноправними членами світового книжкового моря є Українські Книжки.

КНИЖКИ-ОБМАНКИ «УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ» У ЛОНДОНІ

Нарешті, натрапив на те, що шукав довго. Тепер маю власний комплект знаменитих книжок-обманок, за якими усі підрадянські роки несамовито нишпорили кегебісти.

Уявіть собі: берете до рук червонообкладинкове кишенькове видання «Матеріали XXV з'їзду КПРС» політвидаву України, а з 3-ї чи 5-ї сторінки й далі до кінця – твори Степана Бандери. Або коротка історія УПА. Або брошура «Хто такі бандерівці та за що вони борються». Або про Голодомор 1933 року. Цей ряд можна продовжувати.

Українські видавці у Лондоні вдавалися до різних способів поширення правдивого друкованого слова на терени підрадянської України. Один із ефективних – випуск книжок-обманок. Оформлялося таким же поліграфічним способом відоме в СРСР видання, здебільшого суспільно-політичного характеру, повторювалися слово в слово його титул і вихідні відомості, а під цією «вдяганкою» подавався «бандерівсько-націоналістичний контекст».

Книги такі потрапляли в СРСР різними каналами, найчастіше – через туристів-українців, які жили у вільному світі. Рідше – перевірених діаспорою радянських артистів, спортсменів. Попервах радянські митники лише вдоволено посміхалися, коли бачили в руках пасажирів такі видання.

За моїми підрахунками, здійсненими в архіві Української Видавничої Спілки в Лондоні, у такий спосіб тут було випущено й переправлено в радянську Україну понад два десятки назв «диверсійної» літератури» різних форматів. Найунікальніший фоліант – майже 700-сторінкове видання, формату А-4, статей і виступів Степана Бандери, вдягнуте в червону оправу із золотим тисненням назви: «З історії колективізації сільськогосподарства західних областей Української РСР».

На жаль, навіть у наших музеях книги (в Києві, Острозі, Львові, Бережанах) таких видань немає. Там і досі йдеться про «першого українського друкаря Івана Федорова», про спільне слов'янське друкарство... Що вже говорити про ширше побутування цього фактажу, який має такий сильний виховний і патріотичний заряд. Для наших неукраїнських за духом ЗМІ це зазвичай «неформат»...

**ЕМІГРАНТКА ІВАНКА:
ОДНА З МІЛЬЙОНІВ ДОЛЬ**

Іванка Пшепюрська-Мащак – одна з небагатьох, хто сьогодні представляє так звану старшу, політичну, еміграцію українців у Лондоні. Її доля напевно приголомшує крутими й несправедливими віражами, її високий житейський чин не може не захоплювати.

Народжена в Галичині в інтелігентній родині греко-католицького священика, вона з юних літ змушена була платити високу ціну лише за те, що не приховувала свого українського патріотизму.

Ось те, що вибивало з колії і водночас загартувувало: убивство ворогами українства улюбленого меншого брата, смерть середульшого, виселення сім'ї з рідного гнізда під час операції «Вісла», арешт за співпрацю з українським підпіллям, київська в'язниця, а згодом 10-літня каторга на Колимі в одному з таборів сталінського ГУЛАГу.

І ніби як відплата за пережите, доля посилає їй у хрущовську відлигу шанс опинитися на Заході, у вільному світі, й там знайти своє щастя. Тут, у Лондоні, вона сповна реалізує і свій Богом даний талант до малювання. Пані Іванка по-своєму бачить земну красу і в дивовижний спосіб її відтворює. За сприяння Бібліотеки і Архіву ім. Т. Шевченка Союзу Українців у Великій Британії (СУБ) світ побачили два альбоми її акварелей і малюнків – «Мозаїка Весни» та «Барви Літа», організовувалися персональні виставки. Роботи цієї самобутньої художниці експонуються в музеях Лондона, Києва, а також у приватних колекціях Польщі, Великобританії, України. А нещодавно в Україні побачила світ її багата на маловідомий фактаж і сильна за змістом книга-сповідь «Дорогами минулого».

Поховавши чоловіка, колишнього юного дивізійника Української Національної Армії, Іванна Осипівна і в свої 90 років не склала руки. Як фахівця бібліотечної справи її можна завжди зустріти в двох найголовніших українських бібліотеках Лондона – СУБу та катедрального собору Пресвятої Родини. Найбільше ж вражає її оптимізм, вогник надії в очах, готовність прийти на поміч і доброта, яку випромінює серце цієї дивовижної української емігрантки.

УКРАЇНСЬКИЙ ЕДИНБУРГ

Столиця Шотландії Единбург – осібно місто у Великобританії. Осібна тут й історія переселенців із наших теренів. Про Український Единбург у майбутній моїй книзі буде окремий розділ. А поки що – лиш дещо із окремих штрихів.

Саме в Единбурзі постав Союз Українців Великобританії (СУБ), який об'єднав усіх наших земляків із північної частини Великобританії, незалежно від політичних і релігійних уподобань. Сталося це 19–20 січня 1946 року. Цікаво, що з'їзд проходив в одній із секцій цього довгого старовинного будинку на Royal Terrace в орендованому клубі Польських вояків. 1963 року українці викуплять за зібрану складчину та взятую позику в банку цілу секцію цього престижного будинку, що знаходиться практично в центрі шотландської столиці. Відтоді й до сьогодні тут діють Единбурзьке відділення СУБ та Український Клуб.

У 50-х роках створена в Единбурзі за ініціативою професора тутешнього університету Джона Стіварта «Шотландська ліга для європейської свободи» видавала немало брошур на підтримку вікових домагань українців мати Українську незалежну державу. Сер Джон був великим

другом українців, часто приходив на їхні зібрання, виступав з палкими промовами, брав, зокрема, участь в організації приїзду з Мюнхена до Шотландії одного з провідників ОУН-УПА Ярослава Стецька.

1988 року українці Единбурга добилися від влади місця для встановлення пам'ятної таблички на честь 1000-ліття хрещення України. Під портретом св. Володимира зазначається, що це – давній володар України. Знак встановлено біля входу до головного міського парку на скельній горі – Calton Hill.

Нині в Единбурзі міцніє громада Української Греко-Католицької Церкви, яку очолює молодий і енергійний священник отець Василь Крень.

ЛОНДОНЦІ ПАМ'ЯТАЮТЬ ПРО ЧОРНОБИЛЬ

Низку заходів до печальної «круглої» дати – 30-річчя Чорнобильської катастрофи – українці Лондона розпочали благодійним концертом і аукціоном в актовій залі кафедрального собору УГКЦ. Щоб залучити якомога ширше коло глядачів, зосібно й англійців, режисер-постановник Алла Сіренко склала українсько-англійську програму з виступів артистів-професіоналів, утім числі з Італії, а також дитячих колективів, які діють при соборі. Звучала «Аве Марія» Баха. Хвилювали Моцарт, Глюк,

Стеценко. Декламували українською і англійською мовами Шевченка. Діти підготували виставку малюнків.

У другій частині гарно й активно провели аукціон. Розігрували книги, цукерки, дитячі малюнки і навіть... пляшку «Бандерівки». Остання, замість чоловікові, дісталася пані Luba Shuphard.

Таку благодійну акцію тут повторять ще й в інших залах Лондона.

НАШІ В ЛОНДОНІ – ДЛЯ ПЕРЕМОГИ НА ДОНБАСІ

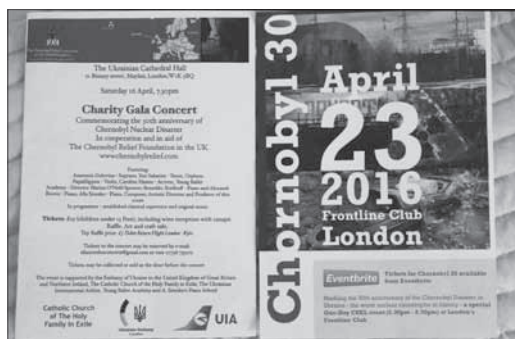
Українсько-британська команда волонтерів у Лондоні відзначилася двома добрими справами:

а) зібрані тут, біля собору Пресвятої Родини, кошти були долучені до покупки авто для потреб Дніпропетровського госпіталю, про що повідомив у мережі архієпископ Івано-Франківський кир Володимир;

б) надано посутню допомогу на лікування начмеда однієї з бригад зони АТО гостродефіцитними і дорогими ліками, які не виробляються в Україні.

Історія цього другого безцінного добродієства така. Після фоторозповіді від 13 березня про лондонських волонтерів мені написала листа колега-журналістка, чоловік якої і є тим начмедом. Я просто «звів» її електронкою з однією із наших волонтерок у Лондоні Нелею Брадбурі.

І ось приємний результат: кошти для придбання цієї рятівної для життя молодого чоловіка дефіцитної ампули вже передані в Київ. Про це схвилювано повідомила мені листом сама колега. До позитивного результату цієї акції, окрім пані Нелі, причетні також лондонка Олеся Гнатків (Бенет) та киянка Жанна Гніденко.

На висоті тут виявилися прихожани греко-католики зазначеного вище собору в Лондоні, які стало допомагають волонтерам. Поспішаймо творити Добро! Особливо у тих випадках, коли наша держава з ганьбою розписується у своїй неспроможності забезпечити якісне і повне лікування своїх захисників.

ОБЛОГА РОСІЙСЬКОГО ПОСОЛЬСТВА

Українці Лондона час від часу організують облогу посольства Росії. От і нині волонтерська організація «ЛОНДОН – ЄВРОМАЙДАН» мобільно скликала земляків під кінець робочого дня до амбасад Росії-агресорки, що на Bayswater Road. Першими прийшли сюди з плакатами й українськими прапорами Ольга Керзюк, Тарас Львівський, британець Ян – давній симпатик українців, десятки інших небайдужих.

Учасники пікету скандували українською і англійською: «Росія – агресор!», «Ганьба Путину!».

Лондонські поліцейські, як завжди, – привітні й усміхнені. На моє пряме запитання: «Чи підтримуєте Ви Україну?» – один із них із посмішкою, філософськи, як і належить англійцеві,

відповів: «Я підтримую в усьому свою дружину, а Україні симпатизую».

На знак підтримки України багато перехожих лондонців помахами рук посилали пікету свої щирі привіти.

ЗБИРАЛИ УКРАЇНСЬКІ КНИГИ, НАДРУКОВАНІ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Направду зворушливо вчинила представниця старої

української політичної еміграції в Лондоні Францишка Шморгай. Коли довідалася, що я приїхав сюди вивчати історію української книги і преси у Великобританії, зініціювала серед старших прихожан катедрального собору Пресвятої Родини УГКЦ збір видань першої української еміграції.

Сюди, на соборний майдан, вони й приносили до початку ранкової служби різні за тематикою, цінні з історичного боку раритетні видання. (Упродовж усіх СРСРівських років ці книги були в нас під забороною, бо видавалися «недобитими бандерівцями» на «загниваючому Заході».)

Факт-родзинка цього дня: серед подарованих мені панею Францишкою книг є «Кобзар», який вона купила в книгарні Союзу Українців Великобританії 1961 року. Саме за цією книгою колишня емігрантка з підпольського Перемишля вивчила вже тут українську мову.

Сьогоднішній «ужинок» – вже не один десяток видань, про які мало що знають в Україні.

Микола ТИМОШИК
доктор філологічних наук,
професор, журналіст